

Tihanyiné Vályi Zsuzsanna: *Amiről a gyermekrajzok beszélnek*

JATE Press,
Szeged, 2013

Hegedűs Éva

hegedus.eva.02@szte.hu

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

A gyermekek nem rendelkeznek még megfelelő szintű introspekciós, absztrakciós és verbalizációs készségekkel, melyek lehetővé tennék az érzelmeik, indulataik, hangulati állapotuk szóbeli kifejezését. Ebből adódóan az önkifejezés módja még korlátozott esetükben, azonban az általuk olyan gyakran végzett tevékenység, a rajzolás mégis lehetőséget adhat önmaguk kifejezésére. A gyermekrajzok megértése iránti törekvés alig több mint egy évszázadra tekint vissza, ezen időszak alatt számos mű készült a témában olyan szerzők nyomán, mint Goodenough, Cormann, Mérei-Binét, Vass Zoltán, Feuer Mária, Gerő Zsuzsa, melyek első sorban pszichodiagnosztikai, illetve terápiás megközelítést képviselnek (Feuer, 2000). Azonban érdemes nem csupán a pszichológusokhoz szólni, hanem más, gyermekellátás területén dolgozó humán szakemberekhez is, ezt célozza meg Tihanyiné Vályi Zsuzsanna *Amiről a gyermekrajzok beszélnek* című könyve. Ezen mű a mindennapi munkájuk során gyermekkel foglalkozó szakembereknek kíván segítséget nyújtani a gyermekrajzok, ezáltal pedig a gyermekek belső világának, kapcsolódásainak részletesebb megismerésében. A benne foglalt ismeretek egyaránt hasznosak lehetnek óvodapedagógusok, pedagógusok, szociálpedagógusok, szociális munkások, védőnők számára. A jegyzet bemutatja az olvasó számára a rajzvizsgálati módszertani alapelveket, az értelmezési szempontokat, továbbá specifikusan beszél az emberrajzokról, illetve a különböző családrajztípusokról.

A könyvben tárgyalt fő fejezetek: A gyermeki rajzfejlődés főbb szakaszai; Rajz és személyiség; Gyermekrajzok vizsgálata; A rajzok formális, grafológiai vizsgálata; Az emberrajzok tartalmi, szimbolikus jelentésének vizsgálata; Családrajzok tartalmi, szimbolikus jelentésének vizsgálata.

A könyv első fejezetében megismerkedhetünk a gyermeki rajzfejlődési szakaszokkal, 1 éves kortól 15 éves korig tárgyalva azokat. Az első alfejezet a firkarajzok sajátosságait tárja elénk, alaposan szemléltetve a firkarajzok fejlődési vonalát az életkor előrehaladtával, melyek megértéséhez gyermekrajzos illusztrációk nyújtanak segítséget az olvasó számára. A szerző a Nagy László (1905) általi megközelítést alkalmazza a firkarajzok fejlődésének bemutatását illetően, az alaktalan vonalak fokozatától/szintjétől

a kezdetleges alakrajzolás fokáig. Ezen rajzok olyan vonalfajták és vonalkombinációk, melyek elősegítik a későbbiek során kialakuló individuális ábrázolást. Továbbá kiemelt jelentőséggel bírnak a vizuális nyelv kialakulása szempontjából: a rajzolás alapelemeinek elsajátítása és gyakorlása történik ekkor (*Feuer, 2000; Tihanyiné, 2013*).

Az első fejezet második alfejezetében a 3–9 évesek képletszerű rajzolás vagy intellektuális rajzolás korszakát mutatja be a szerző. Ekkor a rajzok „képi nyelvekként” értelmezendők. Jellemzőik, hogy individuálisak, és információt nyújtanak számunkra az alkotóról és a szándékáról. Piaget kognitív fejlődésméleti keretében gondolkodva ezen időszak a műveletek előtti szakasz, így a gondolkodásra jellemző centrálás, egocentrizmus, továbbá a mágikus gondolkodás is megjelenik a gyermek rajzi világában. A szerző olyan fontos szempontokat és fogalmakat tisztáz ezen alfejezetben, mint az aránytalanság, túldíszítés, túlsúfoltság, szinkretizmus, juxtapozíció, transzparencia, sé mák alkalmazása, ízületekből történő mozgás.

A harmadik alfejezetben a 9 éves kortól 15 éves korig tartó természetszerű ábrázolás vagy szemléleti realizmus korszakát mutatja be a szerző. A Piaget általi konkrét műveleti szakaszra jellemző változások a rajzok tartalmában és minőségében is tetten érhetők, a fantáziavezéreltséget felváltja a realitáshoz való alkalmazkodás, a külvilág minél pontosabb ábrázolására törekszik a gyermek. A rajzolásnál a pontos emlékképekre támaszkodik, és a tárgy szemlélete mérvadó. A rajztevékenységben megjelenik a másolás és az utánzás, többé már nem tekinthetünk a rajzra gyermeknyelvként.

A jegyzet negyedik alfejezetében az emberábrázolás fejlődésének bemutatása történik, mely már a firkakorszakban megjelenhet, és alapfeltétele a zárt körfirka ábrázolásának képessége. Az emberrajz összetett differenciálódási folyamat eredményeként jön létre, és körülbelül 10 éves korig enged következtetéseket levonni a gyermek intellektusára vonatkozóan (*Feuer, 2000*).

A második fő fejezetben a szerző tárgyalja azon általános elemzési alapelveket, szempontokat, melyeket figyelembe kell vennünk egy-egy rajz értelmezésénél. Kiemeli a rajz egészes vizsgálatának fontosságát, tehát azt, hogy milyen benyomást kelt bennünk az adott rajz, pozitív vagy negatív-e az összhatás, majd ezt követően javasolt a részletes elemzésbe kezdeni.

A rajz elemzése során a formális, grafológiai elemeket is szükséges értelmezni, ennek három szempontja emelhető ki: a vonalminőség, a térhasználat és a formaalakítás. A szerző mindezeket részletesen definiálja, illetve képi illusztrációkkal segíti az olvasó számára a megértést.

Az emberrajzok tartalmi és szimbolikus jelentésének bemutatását külön fejezet részletezi. Ezekre a rajzokra önarcképként tekinthetünk, tartalmazzák, hogy milyennek látja magát a gyermek, továbbá hogy milyen szeretne lenni. Az emberrajzot alkalmazták mind az óvodapedagógiai munkában, mind iskolaérettségi vizsgálatok során. Goodenough tesztje az emberalak differenciálódásának és strukturális változásának vizsgálatával a gyermek intellektuális szintjére mutat rá. Részletesen olvashatunk az

emberrajz vonatkozásában a konfliktusjegyekről, mint a rádiózás, javítás, satírozás, megerősítések, kihagyások, elhagyások.

A következő fejezet a rajzok egy meghatározó és nagy csoportját, a családrajzok körét mutatja be. A családrajzok a személy és a környezet kapcsolatára engednek rálátni. A könyv részletezi a családrajzok főbb típusait, melyek közül az egyik leggyakrabban használta a Corman-féle családrajz (1964), instrukciója: „Rajzolj egy családot!”, ez a megfogalmazás nagyobb projekciós felületet biztosít a gyermek számára, azonban ebben az esetben is jellemzően a saját család lerajzolása történik. A könyv bemutatja, hogy az elemzőnek mely tartalmi elemekre és megfigyelési szempontokra szükséges figyelnie, mint pl.: a rajz általános színvonala, az alakok sorrendisége, kihez van közelebb a gyermek, kitől van távolabb, kit színez ki, kit ront el, kit hagy ki stb. Ezt követően részletesebben olvashatunk a különböző családrajztípusokról, ilyen a kinetikus családrajz, ahol az általános instrukció kiegészül egy kinetikus elemmel: „Rajzold le a családot úgy, hogy mindenki csináljon valamit!” A szerző által végzett vizsgálat alapján ez a többi családrajzhoz képest több információval szolgál a családtagok emocionális és kommunikációs kapcsolatairól. További családrajztípus az állatcsaládrajz, „Rajzold le a családot állatként!”, erre sem csupán kiegészítésként lehet tekinteni, hiszen új információval szolgál a családról, annak egy szimbolikus megjelenítése. További típus az elvarázsoltcsalád-rajz, „Rajzolj egy elvarázsolt családot!”, elsősorban klinikai gyakorlatban alkalmazzák, azonban egy egyszerűbb formájában a pedagógusok és más, gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára is használható ismereteket nyújthat. A varázslat nyílt projekciós felületet biztosít a gyerekek számára, így hatékonyan alkalmazható a gyermek családtagjaihoz fűződő viszonyulásának, érzéseinek feltérképezésére.

A kötet a rajzokban megjelenő testvérféltékenységre utaló jegyeket is bemutatja, hiszen ez gyakori jelenség a gyermekek életében, a leírt információk birtokában a szakemberek könnyebben azonosíthatják ezt a problémát, és adekvátan tudnak fellépni a helyzetben.

A Tihanyiné Vályi Zsuzsanna által írt „Amiről a gyermekrajzok beszélnek” című mű kiválóan, életkori szakaszokra jellemzően foglalja össze a gyermekrajzok fejlődési ívét, és mélyrehatóan elemez néhány fontos gyermekrajztípust is. Szerkezeti felépítését tekintve rövid terjedelmű, jól strukturált, áttekinthető, és a lényegi információkat ragadja meg. Egy-egy témához kapcsolódóan különböző életkorú gyermekek rajzai példaként végigkísérik a művet, és segítik az olvasó számára a leírtak értelmezését, továbbá lehetővé teszik bizonyos jellegzetességek, jelenségek későbbi azonosítását.

A bemutatott könyv hiánypótló a pedagógiai és szociális területen gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára. Lehetőséget ad arra, hogy az érdeklődők tömör formában, egy műben összesítve olvassák a lényegi ismereteket, illetve felkészíti őket a rajzok megfelelő értelmezésére szakmai munkájuk során. A gyermek belső világának, családi kapcsolatainak megértése adekvát, egyénre szabott nevelési eszközök választását teszi lehetővé.

Irodalom:

Feuer Mária (2000): *A gyermekrajzok fejlődéslélektana*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Nagy László (1905): *Fejezetek a gyermekrajzok lélektanából*. Singer és Wolfner, Budapest.

Tihanyiné Vályi Zsuzsanna (2013): *Amiről a gyermekrajzok beszélnek*. JATE Press, Szeged.